

LUČ IN TEMA.

SPISAL E. GANGL.

anašnje dni je šolstvo v svojem notranjem ustroju in v svojem plemenitem hotenju najlepša ustanova sedanjih materijalnih časov: njegovega življenja vir je neizrazna in nevidna notranja moč, ki oplemenja in napaja z ideali duševne sile ter jih krepi in usposablja za boj, ko začno samostojno vladati in delovati v človeku, ki se po naporih mladih dni prikoplje do lastnega kosa kruha, dostikrat psihiško jak, a fiziško ubit.

Zato je vzgojni moment šolstva filozofu in pedagogu bolj simpatičen nego realni moment praktičnemu človeku. Prvemu je prvi dokaz, da sloni šolstvo na nečem višjem, ki ni del tega sveta; iz tega višjega kipe sladki toki blažilnih in dvigajočih elementov, ki krožijo med vsem človeštvom, blažeč ga in dvigajoč, in ki se iztekajo zopet sami vase, nikdar izčrpani, nikoli izčrpljivi. S temi ljudmi je tako kakor z zaljublenci spomladi, ko zavejejo dišeče sapice, topeče se iz dalje v daljo, ki napravljajo vse ozračje toplo in mehko, bude cvetje in udarjajo ob strune kipečih studenčkov. Njih oči gledajo lepoto in ne povprašujejo po koristi. Kmet pa, ki se mu tudi razširijo prsi, ko mu zavonja ob zgrbljenem čelu pomladni dih, se rajši ozira po drevju, kako je odeto s cvetjem, ki se razvije v sad, kako poganja trava po pašniku, ki daje krmo njegovi živini. Lepe in hladne, srebrne pomladne noči, polne čara in poezije, so kmetu strah, ker se boji slane. Tako je s praktičnim človekom, ko se ozre na šolo: nje realni moment mu je premalo simpatičen. Vse je lepo in dobro in koristno, a koliko to stane in kako dolgo traja, preden pride človek s šolo do česarkoli.

Da ne oskruni šola svojega diadema kraljice duš, mora najprej vzgajati in potem učiti. Sovražnik šole tó ume, a ne priznava in ne odobruje tega, ker mu je do simpatij mase, ki je zaživela brez šole in živi iz rok v usta brez zavednosti lastne veljave in brez vere v lastno moč. Kdor se ponaša z maso, ki je proti šoli, je enak vojskovodji, ki ima same ohromele vojake.

Samo enkrat naj odbegnejo sence, ki zastirajo pot žarkom, seva-
jočim iz učilnic! Svobodno naj se razlijejo preko vseh pokrajin, in kot pred
sveto podobo bodo popadali ljudje na kolena: «Dajte nam šol! Osvobodi-
te nas! Dvignite naše duše!»

Človek, ki samo trpi in služi svoj živ dan, ne ve, kako je takrat,
ko ne čuti jarma na plečih. Nikoli se mu še ni utrnila misel ohrabrujoče
vere v samega sebe. To silno duševno robstvo je vzrok gospodarske
stagnacije in materialne odvisnosti, je vzrok bojzaljive nravi, ki se iz
nje ne izcimi niti odpor niti špekulacija, kaj šele napredek. Vse duševne
sile, nikdar vzdramljene, spe kakor bi jih ne bilo. Človek živi in je mrtev
— stroj brez lastne volje.

Šola, ki najprej vzgaja in potlej šele uči, ne trpi takega duševnega
robstva. Duh je več nego materija. Ko mine njena doba, razpade in se
izgubi. Kar požene iz nje, je novo, in nihče ne povpraša, iz česa je in
kaj ga je rodilo. To pač vprašamo: Čemu je? — Zato je, da služi duhu
in dela to, kar mu velewa in kar ostane. Kar ustvari duh, to ostane, in
zato živi duh iz veka v vek, in z njim živi to, kar je ustvaril.

Šola, ki ve, da vzgaja ljudi, začne najprej vplivati na samostojnost
mišljenja in delovanja. Potrka na srce, kjer spe čuvstva, seže v dušo,
kjer spe misli. Korak za korakom, z vestnim proučevanjem posamezni-
kove individualnosti budi duševne sile, jim kaže ceno lastne veljave in
drami vero v lastno moč. Ker so individualnosti različne, ni moči vzgoj-
nega vpliva šole prikrojiti po enem kopitu. V programu vzgojevalne šole
stoji na prvem mestu zakon: Zbujaj in zbudi samozavest!

V današnji dobi silnih socijalnih viharjev je samozavest vsakemu
človeku, ki noče, da ga pogoltnejo valovi težkega življenja, absolutno
potrebna. Kdor ni močan v sebi, podleže drugemu, ki ga zarobi in
izkorišča. Vsako človeško življenje pa ima svojo prvotno enako vrednost:
nihče ni več, nihče manj; nihče ni prvi, nihče zadnji. To je treba dopove-
dati človeku, ko je še čas. In to mu tudi dopove tisti, kdor ceni vrednost
življenja svojega brata. Iz samozavesti izvira prepričanje, da je vsak posa-
meznik za človeštvo potreben in nenadomestljiv: član je velike verige, ki
razpade v dva kosa, ko se ji zlomi en člen. Iz samozavesti prihaja človeku
želja po moralnem vplivanju na duševnega nevzgojenca in na resignira-
nega trpina, ki išče tešila v dejanjih, ki jih obsoja estetika in morala.
V samozavesti zraste veličina človeške duše do stopnje, kjer občuti
svojo visoko ceno. In kadar spozna svojo ceno, ne prezira cene drugih.
Z vsemi močmi se prižme na skupnost, se začuti ud velikega telesa,
ob katerem imajo veljavo njegove sposobnosti, znanosti in spretnosti. Ko
ustreza plemenitim nagnenjem samega sebe, živi svoje življenje zase, a
v zavesti, da ima njegovo življenje vrednost in veljavo tudi za druge,
naravnava svoja pota bratom v prid, in tako začne nevede živeti svoje

življenje tudi za druge. In tako ima vsako življenje najmanj dvojno vrednost. In kolik hudodelec je tisti, ki odvrča ljudi od vzgojnega vpliva šole! Koliko umorov ima na svoji vesti!

Vzgojna naloga šole ima svojo oporo v učnih smotrih, zato ne deluje prva strogo ločena od drugih. Dosezanje učnih smotrov je stvar pozitivnega dela, zakaj kar se dete uči, naj izkuša proučiti s svojim umom in dognati s svojo dlanjo. Prvo je duševno delo, drugo fiziško delo, a delo je oboje! Vzgoja navaja človeka k delu, in delo vzgaja človeka, ker z vzgojo pridobljeno veselje do dela budi v človeku ceno dela in mu kaže njega veljavo in moč, ki ga osamosvoji materialno, kakor ga vzgaja duševno. Tako ne pride človek nikoli do tega, da smatra delo za kazen. Kdor pa kaznuje z delom, onečašča ta posvečeni vir blaginje, ki pošteno preživlja milijone ljudi, ki jim je v ponos žuljava dlan!

Delo je prišlo do veljave takrat, ko je šinila med delavske sloje samostojnost mišljenja. Takrat se je stresla zemlja. Zazibala pa se bo v svojih težajih, kadar prodre ta samostojnost še v one kroge, ki se še niso napili iz živega studenca blagotvorne, osvobujoče vzgoje. Iz samozavesti in samostojnosti mišljenja se namreč rodi najjačja vseh sil — samoobramba!

Šola je za ljudstvo, reči smem: v prvi vrsti pa za tiste, ki so najubožnejši. Kapitalist si kupi tudi pamet, če ni drugače! Denar zazvenči, in ljudje imajo rešpekt tudi pred puhlo glavo. Ljudstvu pa je treba šole, da se polagoma dvigne iz uboštva in postavi na lastne noge. Ubogemu človeku moramo prepojiti duha z močjo in energijo, da se dvigne in ozre po okolici. Nevidna duša se mu ojači, da se ob nji spne iz uboštva, pozabljenja in hiranja, da stopi tudi v vrsto ljudi in zahteva svojih pravic.

Ljudje prihajajo iz šol in žive po naukih, ki so jih prejeli tamkaj. Tako ima šola vpliv na vsakega človeka posebe in na vso človeško družbo sploh. Trditi smem, da je organizovana človeška družba delo šole; kar je lepega in dobrega v tej velikanski rodovini, je prišlo mednje iz šole, kakor prihaja rastlinam moč in lepota od solnca. Iz vseh posameznih individualnosti so se izluščila pravila, ki prijajo vsakemu, zatorej tudi vsem, in ta pravila so se polagoma uveljavila za prirodne zakone, ki jih spoštuje in uvažuje vsak in ki se mu zde umevni sami ob sebi. Taki zakoni so n. pr. spoštovanje tujega imetja, čast bližnikovi ženi, podpora staršem, zahteva poštenega plačila poštenemu delu i. t. d. Država je iz teh zakonov, ki so veljali že davno med narodi, ustvarila svoje zakonike, ki so seveda prikrojeni tudi tako, da koristijo nji in škodujejo državljanom. To je n. pr. militarizem, ki je v bistvu ugrabljanje svobode in izkoriščanje zdravih človeških moči. To je umeten zakon, ki nasprotuje prirodnemu nagibu človeškega bitja do svobodnega življenja in do svobodne lastne uporabe moči.

Kakor je res, da ustvarjajo ljudje razmere, ki se potem v njih giblje vsa človeška družba, tako je tudi resnično, da ustvarjajo razmere

človeka in mnogokrat provzročajo njegov popolni notranji preobrat. In tako ima tudi zunanji svet vpliv na šola, ki se mora preustrojiti in izpopolnjevati tako, da zadošča zahtevam svojega časa.

Naša doba je doba socialnega gibanja. In vsi narodnostni boji današnjih dni so umetno inscenirani manevri narodnih sovražnikov, ki s temi boji angažujejo najboljše narodne sile, da se ne more ljudstvo ojačiti v svojih socialnih pozicijah. Koliko duševne energije je že ubil ta boj! Vzlic temu dostikrat zgolj besednemu sabljanju se gibljejo med masami velike ideje, ki jim je končni smoter socialna reforma in osamosvojitve ter emancipacija raznih škodljivih vplivov in posezanj v tlačene pravice.

Šola današnjih dni se več ne more ozirati na privilegovane stanove. Ona je za ljudstvo, in vsa njena uredba mora služiti tej sveti in veliki misiji.

Da ne pade človek in da se ne izgubi, mora misliti in preudarjati s svojo glavo. Ker je bil rojen, je dobil s tem pravico in dolžnost, da živi. Kdor se odreče tej pravici in dolžnosti, ne sodi v človeško družbo. Življenje zavijra preko njega kakor konjska kopita preko onemoglega kozaka, ki umira in umre.

Navajanje do samostojnosti mišljenja in do oblikovanja lastnih predstav, ustvarjenih iz lastne duševne energije, je in bodi namen že elementarnemu, zlasti nazornemu pouku.

Kdor pritrdi temu, je z mano vred nasprotnik takozvanim in kot svete resnice debelo tiskanim formuliranim stavkom, zakaj taka prisiljena in z naporu ucepljena «znanost» je prvi pot do prevar.

Mene silno veseli, če opažam v šoli različnost besednega ali pismenega izražanja. Duh da besedam življenje. Iz učitelja vzplava po šolskih prostorih ta duh, ki je iskren in pojmljiv, ako ga učrpajo učenci. Ta duh se oglašča potem iz učenčevih besedi, ki naj bodo v resnici le njegove, da vem, kako me je umel ter kaj in koliko povedanega prija njegovi individualnosti. Tako spoznam to individualnost in šele potem lahko vzgojevalno vplivam nanjo in ji dam nekaj svoje duše.

Ako ni v učenčevem govoru logiške zveze, je moja dolžnost, da ga polagoma dovedem do tega, kako naj izraža svoje misli in kje naj išče izvora in utemeljitve vsemu temu, kar mu nudi znanost in veda. To je dolgo, dolgo delo in naporna umetnost. Pred vsem so realije porodice logiške misli.

Lepoto daje našemu veku hrepenenje po vzgoji in šoli, ki prihaja k sreči iz nižin življenja — od tam, koder so hirala uboga človeška bitja v mraku in verigah. Tamkaj pa se dela dan, ki ga vidi tisti, kdor pozna trpljenje nedolžnih ljudi.

DELOVANJE UČITELJSTVA Z OZIROM NA VARSTVO ŽIVALI IN RASTLIN.¹

A SMRDELJ — VRHNIKA.

Motto: Blagor in gorje vsake države temelji na
nravni vrednosti njenih državljanov; torej
mora biti namen mladinske vzgoje odkrit
in plemenit značaj.

sedanjih materijelnih časih, ko se družabne razmere pogosto izpreminjajo, čujejo se prepogosto tožbe o vedno naraščujoči surovosti in o nravnem propadu ljudstva. Dandanes vsak hrepeni po gotovi ročnosti v tej ali oni stroki, kajti s tem si najčešče pribori kruh in zagotovi obstanek. Ne bom tajil velike vrednosti in koristi različnega znanja in ročnosti, vendar sem nazorov tistih šolnikov, ki smatrajo ljudsko šolo v prvi vrsti kot vzgojilnico in to tembolj, ker domača hiša, žal! vzgojo večkrat zanemarja, da v premnogih slučajih še celo direktno nasprotuje vzgojnemu delovanju šole.

S strahom in grozo mora napolniti srce vsakega, kdor pregleda kriminalno statistiko. Neovrgljiva dejstva so naraščujoča hudodelstva sploh, posebno pa med mladino. Vzroki se navajajo različni. Tudi ob ljudsko šolo se pri tej priliki kaj radi obregnejo, da stori dandanes premalo za vzgojo srca in značaja. Ne da se tajiti, da smo v dobi para in elektrike izgubili marsikateri običaj, ki je imel vzgojni pomen, ne da se pa tudi tajiti, da smo iz starih, dobrih časov podedovali marsikatero napako, za katero odstranitev se zdaj vsi trudimo in imamo prepričanje, da bo naše delovanje imelo zaželeni uspeh. Tako podedovano zlo je surovo ravnanje sploh do živali in rastlin, tako zlo je brutalna sila, s katero se dan na dan trpinčijo živali in brezmiselno uničujejo rastline.

Vsak, kdor se je kdaj bavil in se še bavi z vzgojo in poukom mladine, pritrdil mi bode, da ima delovanje za ohranitev koristnih živali in negovanje raznih rastlin velik etičen pomen in da zelo blažilno in vzgojno vpliva na mladinska srca.

¹ Konferenčno predavanje.

Kako naj učitelj postopa in kako naj deluje pri posameznih šolskih predmetih z ozirom na varstvo živali in rastlin, to je naloga mojega referata.

V pouk krščanskega nauka se ne bom spuščal, ker ta ne spada v naš delokrog. Vendar pa povdarjam, da ima ta pouk važne in veličastne momente, s katerim si lahko mladina v šoli, odraščeni pa v cerkvi blazijo srce, ter navajajo na veliko zapoved Izveličarjevo, namreč na ljubezen do bližnjega in sploh na ljubezen do vsega stvarstva.

Pričnem z nazornim poukom v I. razredu.

Znano je, da so otroci vobče veliki prijatelji živali in rastlin. Neka neznana moč jih spodbuja k ljubezni in prijaznosti do njih. Nasprotno pa žival hitro čuti in spozna, kdo jo ima rad; bliža se mu brez strahu in se ga lahko privadi. Učitelj si najlažje napravi most med domačo hišo in šolo, ako otroku v spomin pokliče domače prijatelje iz živalstva in rastlinstva. Tudi duševno zaostali otrok, kateri sedi prve dni v šoli mrtev in brez zanimanja, oživi, ako mu omeniš kakega domačega znanca iz živalstva ali rastlinstva. Kako ponosen je na svoje znanje in kako se mu zdaj jezik razveže. Na ta način prenesemo domače, intimno obnašanje otrokovo do živali in rastlin v šolo. Tu imamo dovolj prilike vcepeljati v mlada srca usmiljenje in ljubezen do živali in rastlin.

Vsak letni čas nam jih nudi obilo. Po zimi vidimo vrabca, kako zmrzuje in trpi lakoto. Senica, tašica in druge ptice priletijo na šolsko okno in prosijo hrane. Pač kamenito srce mora imeti vsak, kdor bi o bedi teh živali ne čutil usmiljenja. Seveda so povsod izjeme. Pri tem je pa kriva, kakor sem že povdarjal, mnogokrat domača vzgoja. Pogosto vidimo, kako se razsrde roditelji, ako umaže in raztrga otrok obleko, medtem ko ostanejo popolnoma hladnokrvni, ako našene njih ljubljencek psa ali kako drugo žival s kamenjem.

Ne morem se spuščati pri nazornem pouku in branju na tej stopnji in tudi v višjih razredih v podrobnosti, ker bi postal spis preobširen. Vendar pa omenjam, da imajo naša berila precej sestavkov, ki se dajo v naš namen s pridom uporabiti. Opozarjam le na berilni sestavek «Bučelica in golobček». To berilo je velike etične vrednosti. Resnično! Ako privedemo otroka do tega, da reši potapljačo čebelico, napravili smo v vzgoji velik korak. Emil Knodt pravi v knjižici «Der Tiere Dank»: «Wer ein Kinderherz so erzieht, daß es ein ertrinkendes Bienlein rettet, wird aus dem Kinde einen Menschenfreund erziehen, der sich mit warmen Herzen auch für die Mitmenschen aufopfert.»

Prirodopis. — § 56 šol. in učnega reda velewa, navajati otroke pri prirodopisu k zanimanju in ljubezni do prirode. Slikati moramo mladini živali in rastline kot naše dobrotnice in prijateljice, ter jo spodbujati k ljubezni in prijaznosti do njih. Poučuje nas tudi, kako moramo varovati in

ceniti razne sadeže po vrtilih, poljih in drugod. Tu mora učitelj zastaviti vse moči in učence pri vsaki priliki opominjati, kako neusmiljeno, škodljivo in tudi prepovedano in kaznjivo je odlamljati ali obrezovati debela, veje, mladike, cvetje ali sadje, smukati listovje z dreves ali koristnega grmovja, odtrgavati žitno klasje, stročje ali kakoršnokoli rastlinje.

Prav dober vzgojni pripomoček učitelju je šolski vrt. Tu se uče otroci čistiti sadno drevje, presajati, cepiti i. t. d. Ako ni šolskega vrta, povabi učitelj učence na kak drug vrt, navadno na dom kakega učenca. Iz večletne lastne izkušnje vem, kako blagodejno vpliva in kak vtis napravi to na učence. Ako so se poprej v šoli dobro privadili različnemu cepljenju, jih učitelj pri obrezovanju, cepljenju, vezanju i. t. d. komaj kroti.

Ti izleti so pa tudi velike vzgojne vrednosti. Občevanje učiteljevo z mladino da obilno prilike spoznavati osebnost učencev. S tem je mnogo, mnogo dobljenega.

Pri dečkih zapazimo prepogosto žalostne pojave, da podirajo gnezda, love in more koristne ptice. Učitelji smo dolžni šolsko mladino poučevati o škodljivosti takega ravnanja ter jej moramo zlasti vsako leto pred začetkom valjenja na znanje dati deželni zakon z dne 17. junija 1870 o varstvu ditičev, za poljedelstvo koristnih. Iz lastne izkušnje vem, da se najlažje dopove mladini, kako potrebne in koristne so ptice, ako ji na primerih dokažemo, koliko koristijo človeku. Izvrstne primere, tudi zgodovinske, navaja Erjavec v svoji knjigi «Živali v podobah», katere knjige sploh ne morem dovolj toplo priporočati. Navado imam, da pri prirodoписju ali pa tudi pri kaki drugi priložnosti berem učencem kak sestavek iz te knjige in prepričan sem, da na ta način najlažje vzbujamo v mladih srcih ljubezen in milosrčnost do živali sploh, posebno pa do ptičev.

Omenjeni zakon navaja škodljive ptice. Te so: orli, sokoli, jastrebi, velika uharica, mali in veliki srakoper, sraka, šoja, krokar, siva in črna vrana. Te škodljivce, njih gnezda in mladiče uničujte vsekdar in povsod. Za vsako gnezdo teh škodljivcev dam učencem svinčnik, pero ali zvezek. Prineso mi največ srakoperjevih gnezd, za kar jih še posebno pohvalim, ker ta mesar res ne zasluži nobenega usmiljenja. Seveda treba učence natanko poučiti, kje gnezdi, pokazati jim gnezdo in jajčeca, da se ne motijo. Odločno sem pa proti temu, da bi otroci jemali mladiče iz gnezd, četudi škodljivih ptičev. Prepričan sem, da se usmiljenje do živali tako tesno združuje s človeškim značajem, da z vso gotovostjo lahko trdim, kdor je nasproti živalim neusmiljen, ta ne more biti dober človek.

K uspešnemu varstvu ptic prištevamo še pripravljanje in vzdrževanje ptičjih krmilišč in nastavljanje valilnih tružic ali valilnih škatlic. Predvsem sem jaz zato, da učenci sami napravljajo in izdelujejo taiste, kar jim ne dela posebnih težav.

Prirodopisni pouk ima tudi nalogo, poučiti mladino o raznih šedandanes med ljudstvom ukoreninjenih vražah, vsled katerih večkrat po nedolžnem preganjajo netopirja, ježa, krta, slepca, sovo i. t. d.

Zemljepis in zgodovina. — Akoravno ima zemljepis in zgodovina nalogo seznaniti učence z deželami, ljudmi in raznimi dogodki, vendar prinese tok pouka večkrat priliko, opozarjati učence na varstvo živali in rastlin. Posebno pri kulturnih slikah raznih dežel smo primorani omeniti, katere živali in rastline ljudje posebno negujejo. Vsaka dežela, vsak narod ima svoje posebnosti. Pri Rusih ne bomo pozabili omeniti, kako prijazno ravna ruski voznik s konjem in kako prijateljsko se pogovarja z njim. Biča ne rabi nikoli. In pri nas? Dan na dan vidimo, kako neusmiljeno in nečloveško ravna ravnajo ravnvo vozniki z živino. Ravnajo z njo tako, kakor bi bila neobčutna za bolečine, mraz in lakoto. Pogosto vidimo voznika, ki pusti konja pred gostilno, kjer kljubuje raznim vremenskim nezgodam, sam se pa brezskrbno v gostilni zabava. Ko se končno vendarle vzdigne, mora uboga žival zamujeno poravnati. In kakor bi bil konj kriv zamude, vsuje se zdaj nanj ploha udarcev, spremljani seveda s primernimi kletvicami. Enakih in podobnih slučajev se da navesti mnogo.

Navajajmo mladino k milosrčnosti in prijaznosti do živali in polagajmo jej na srce, da olajša, kedar in kjerkoli more, bedno stanje ubogih živali.

Pri južnih deželah Evrope ne bomo pozabili omeniti, kako neusmiljeno moré ptice selivke. Vendar pa ne smemo vse krivde zvrčati na druge narode. Tudi pri nas se vsako leto polovi na tisoče in tisoče koristnih ptic.

Tudi petelinje borbe, dasiravno so prepovedane, nahajamo še na Angleškem.

Pri zgodovinskem pouku seznanjajmo mladino, kako so ravnali stari narodi z živalmi. Med vsemi so se odlikovali stari Grki. Poroča se, da so v Atenah dečku, ki je jerebicam oči iztaknil, tudi njemu oči iztaknili, ker so po vsi pravici sklepali, da bo postal iz njega neusmiljen trinog, ako pride kedaj do moči in veljave.

Nek meščan je bil k smrti obsojen, ker je zmečkal glavo ptice, ki je preganjana od ptice roparice, iskala zavetja na njegovih prsih.

Ko so Atenčani dozidali tempelj Hehatompedon, izpustili so vso uprežno in tovorno živino, katero so rabili pri zidanju ter jo do smrti krmili z najboljšo krmo.

Poučljivo sliko za naša opazovanja nam podaja rimska zgodovina. Pri domačem, priprostem ognjišču, v miroljubnem občevanju z naravo postal je Rimljan velik in slaven. Z rastočim bogastvom preselile so se iz orijenta razne pogubne razvade. S propadom nravnosti padlo je rimsko

ljudstvo zelo nizko. Razveseljevalo in naslajalo se je pri raznih živalskih in človeških borbah, kjer je tekla kri v potokih. Taki ljudje pač niso poznali človeškega usmiljenja in njih srca so ostala zaprta nežnejšim čutom. Tako je ljudstvo dozorevalo za krvavi ples, za meščanske vojne in revolucijo.

Na te nečloveške boje nas spominjajo borbe z biki pri Špancih, ki so se ohranile do današnjega dne. Te borbe gotovo niso v čast današnjemu stoletju in so le dokaz pomanjkanja prave, blažilne izomike.

«Das Beste an der Geschichte ist die Begeisterung, mit der sie wirkt» pravi Polack in prav ima. Podajmo mladini životopise takih slavnih mož, ki so v tem oziru koristili ne le domovini svoji in državi, temveč tudi vesoljnemu človeštvu. Ne smemo pa pozabiti imen onih, kateri so se baš v nasprotnem smislu proslavili, ker nasprotja pojasnujejo. O rimskem cesarju Domicijanu poročajo, da mu je bilo v mladosti v največje veselje trpinčiti živali. Ako ni dobil družega, natikal je za kratek čas žive muhe in druge žužke na šivanko. Kakšen krvolok je pozneje postal, je vsakemu znano.

Walter Scott pripoveduje sledeči pretresljivi dogodek iz svoje mladosti. Ko mi je nekega dne priteknel pes nasproti, pobral sem kamen in ga zagnal v žival. Uboga para je imela, akoravno ji je s kamenom zdrobil nogo, vendar toliko moči, da je prilezla do dečka in mu lizala noge. «Ta dogodek», pravi «pretresel me je v dno duše in mi dal povod k bridkim očitanjem.» — Tak dogodek in izkušnja vplivata blagodejno na značaj vse življenje. Znano je, da je bil slaven pesnik v resnici miloščen in ljudomil človek.

Računstvo. — Tudi računstvo skušamo privedi potom koncentracije v dotiko z drugimi predmeti. V naš namen nam služi prav izvrstno, kajti števila dokazujejo. Žal, da našim računnicam še vedno nedostaje takih nalog, ki bi se dale s pridom izkoristiti za varstvo živali in rastlin. Zato je primoran učitelj sam sestaviti take naloge n. pr. o koristi domačih živali, izvanredna pomnožitev žuželk, velikanska škoda, katero napravijo taiste na rastlinah, ptičje uničevanje in njih pokončevanje i. t. d.

Petje. — Razven naštetih predmetov ima veliko vzgojno moč tudi petje, kajti ono je nekak govor naših občutkov. Obravnava raznih pesmi nam nudi priliko. obuditi smisel in zanimanje za mnogovrstne stvari iz živalskega in rastlinskega življenja. In kako bogata zbirka pesmi s predmeti iz živalstva in rastlinstva. Posebno slovenski narod s svojo rahlo in blago naravo, je rad opazoval prirodo in življenje raznih živali, ter izlil ta svoja čustva v različne pesmi. Prepričan sem, da vsakdo izmed nas pozna zato petje kot izvrstno, srce blažeče sredstvo, s katerim se da mnogo doseči glede varstva živali in rastlin.

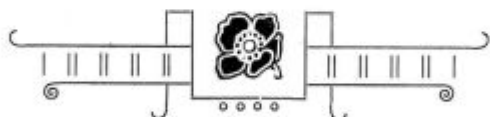
Koncem svoje razprave bodi mi še dovoljeno omeniti delovanje učiteljstva glede na varstvo živali in rastlin v drugih deželah.

V tem oziru stoji v prvi vrsti Francoska. Uradni učni načrt za francoske ljudske šole predpisuje, da morajo pri pouku vsako leto obravnavati dolžnosti ljudi nasproti živalim, varstvo ptičjih gnezd, trpinčenje živali in društva za varstvo živali. Skoro na vseh šolah imajo med učenci društva za varstvo živali. Ustanovitev taistih je priporočil naučni minister v posebni okrožnici. Tudi na Angleškem imajo že od l. 1867. taka društva, ki izvrstno vspevajo. Taka društva imajo namen, ptice in druge domače živali varovati in stanje domačih živali v kolikor mogoče olajšati, nadalje učence takoj začetka navajati na dolžnosti, ki jih imamo do živali.

Pojemanje surovosti in naraščanje npravne vrednosti so posledice takih društev. Uspeh v resnici ni izostal. Uradno je dokazano, da se je v teh letih število mladih zločincev zmanjšalo nad polovico

Tudi na Nemškem in Avstrijskem imamo v nekaterih krajih taka društva. Mladina ima priliko, da se navdušuje za vse lepo in blago, si utrjuje značaj ter se vzgaja za življenje.

Ne morem končati te razprave drugače, kakor da še enkrat ponavljam: «Navajajmo mladino k milosrčnosti in prijaznosti do živali in rastlin in polagajmo ji na srce, da varuje in neguje, kjerkoli more, rastline in olajša, kolikor je v njenih močeh, bedno stanje ubogih živali. Ravnajmo se po izreku Goethejevem: Wir dienen immer der Menschheit, wenn wir der Menschlichkeit dienen.

IZ I. MEDNARODNEGA KONGRESA ZA ŠOLSKO HIGIJENO V NORIMBERKU L. 1904.

PIŠE FR. KOCBEK.

1. mednarodnem kongresu za šolsko higijeno, ki se je vršil od 4. do 9. aprila l. 1904 v Norimberku, sem že na drugem mestu kratko poročal. Nedavno je izišlo o njem tiskano poročilo v 4 debelih zvezkih, ki nam podaja verno sliko o vsem kongresu, tako da so dobili udeležniki šele zdaj pravi pregled o ogromnem gradivu, ki se je večinoma obravnavalo naenkrat v sedmih oddelkih. V posameznih referatih in v diskuzijah se je razbistrilo mnogo raznovrstnih pojmov, nabralo se je klenega zrnja, v katerem hočem vsaj površno poročati slovenskemu učiteljstvu, da lahko o istem razmišlja.

Vsled tesnega prostora, ki je za to odmerjen v «Popotniku», omejiti se moram le na najvažnejše stvari, ki so aktualne tudi za naše šolstvo, ter moram prezreti vse dotične šolske odnošaje v drugih državah, da-si so tudi zanimivi. Vsa izčrpanja referatov se bodo ozirala torej le na stavke ali glavne misli, ki lahko dajo povod resnemu razmišljanju o istih. Evo jih!

I.

Naloga in smotri mednarodnih kongresov za šolsko higijeno.

O tem je predsednik kongresa, prof. dr. Griesbach rekel med drugim doslovno:

«V vsakem narodu se širi prepričanje, da ste medicina in pedagogika najodkritosrčnejša zastopnika humanitete. Oba zastopnika obdelujeta z žrtvavojočo ljubeznijo in nasebičnostjo svoje področje in zasledujeta najvišji smoter človeškega stremljenja: blagor posameznika kakor tudi vsega naroda. Ta smoter se nedvojbeno tem sigurneje in bolje doseže, ako nastopata medicina in pedagogika skupno tam, kjer je primerno, to je, kjer se gre zato, da cvet naroda, učečo se mladino, ohranimo svežo in zdravo na telesu in duhu. To ne velja samo za eden narod, ampak za vse narode, kajti vsak napredek, ki se v tem oziru v eni kulturni deželi stori, pride tudi drugim kulturnim deželam prav, ako eden

narod vé ceniti dela drugih ter se okoristiti s plodovi teh del. Mednarodni kongresi za šolsko higijeno imajo nalogo, da pospešijo razglášenje takih del ter je napravijo ložje dostopne posameznim narodom, da pospešijo menjavo mnenj po osebni dotiki in pripravljajo polje uradom za uradne naredbe. Ali še več, ti kongresi imajo vez, ki veže pedagogiko z medicino, napraviti tim tršo. Imajo pa tudi pomagati, da se razumljenje za potrebno skupno delovanje obeh znanosti vzbuja in pospešuje med narodom; kajti čimbolj se zavedajo raznovrstni sloji naroda o dejstvih racionelnega negovanja mladine, tem živahneje se bodo udeleževali stremljenj in napredkov v negovanju mladine. Na mednarodnih kongresih za šolsko higijeno se nudi prilika, da se poiščejo vsa ona sredstva in poti, po katerih se lahko doseže uspešno skupno delovanje vseh kakorkoli interesovanih krogov.»

«Nikdo ne more oporekati, kako so si v zadnjih desetletjih prizadevali šolski higijeniški, vlade in mestne uprave, da bi sanitarne uredbe šol s poukom spravili v sklad. Kolike velikanske pridobitve so se že v tem oziru dosegle, o tem pričajo higijenične uredbe v novih šolskih poslopih in nastavljanje šolskih zdravnikov, katerih število vedno raste. Vedno popolnejše so naprave za občno blaginjo: posebne šole (Sonderschulen), šolske kopeli, počitniške kolonije, gimnastične vaje in igre s kretanjem. Večeri starišev pripomorejo, da stopita zdravnik in učitelj z rodbino vedno bolj in bolj v ožjo dotiko. Higijena sili vedno več v obrazovanje učiteljev. Higijenični kurzi za učitelje in poljudna predavanja o negovanju zdravja so se vpeljali že na mnogih krajih. Pri nas v Nemčiji ste Hesenska in Badenska vpeljali obligatorični pouk higijene za učiteljiščišnike. Druge dežele so to že poprej storile.

Najbolj skopo je posejano — žal — področje prave poučne higijene, pri čemer mislim na razdelitev učnih ur, zgradbo pouka na fizijologičkem in higijeniškem temelju, način duševnega dela ter mero učnih nalog in učnih smotrov.

Vzrok temu je poglavitno okolnost, da se šola ne more oprustiti tradicijskih okov, da si ne upa vreči ves nepotrebni balast čez krov in da se premnogokrat preveč upira modernemu duhu časa. In vedno vnovič trkajo zahteve časa na vrata šol, ali prijazen sprejem so našle le v nekaterih deželah. Včasih se vrše sicer konference o vprašanjih pouka, pri katerih pa imajo žal medicinci in šolski higijeniški malo besede, ker se še potreba njihovega sodelovanja na tem področju ne pripozna. Mnogokrat pa še nedostaje harmonične duševne in telesne izobrazbe mladine in še bolj ozira na individualitete iste. Zatreto je tudi bolehav razvoj častihlepja, ki je posledica neenakih pravic onih šol, ki bi imele posredovati višjo omiko. Za višje stanove leže v tem ne le higijenični, nego tudi socijalni nedostatki; ti zadnji so

zlasti krivi, da zabranjujejo dolgo želeči šolski mir in mir resortov. Tudi za odpravo takih nedostatkov znajo in morajo delati mednarodni kongresi za šolsko higijeno. Upati je, da tudi za osebo učitelja zraste korist iz teh kongresov. Imamo poseben oddelek z naslovom: higijena učiteljskega osobja. Pri tem pa ne mislimo samo varovanje telesnega zdravja in oproščenje od duševnega preobloženja, nego tudi na to, da se odpravi marsikatera čmernost duše, kateri so izpostavljeni ti uradniki mnogo bolj nego drugi.

II.

Kaj so zdravniki za oči storili za šolsko higijeno in kaj še imajo storiti?

O tem važnem vprašanju je na prvem občnem zborovanju govoril nestor šolske higijenike dr. med. in phil. Herman Cohn iz Vratislave, ki je že pred 40 leti začel preganjati temo iz šol. Po mnogobrojnih preiskavah oči učencev je našel, da 1. se število kratkovidnežev z zahtevami šole na oči množi od najnižje vaše šole do gimnazije, da 2. število myopov v vseh šolah od razreda do razreda narašča in da 3. tudi povprečna stopnja kratkovidnosti od razreda do razreda raste.

Števila teh preiskav govorila so jezik nepribližnjivega in nedoljivega veličanstva velikih števil, kateremu vplivu se niti najtrši in najvarčnejši uradi niso mogli odtegniti.

Tu se mora povdarjati, da so ravno eksaktno osnovane preiskave oči najpoglavitnejše izprva povzdignile vso šolsko higijeno, o čemer mlajši zdravniki, ne poznavši dotično starejšo slovstvo, nič ne vejo.

Po poznejših preiskavah oči se je dognalo, da je myopija najrazširnejša, prava šolska bolezen, katero povzroči prebližnjo gledanje, kar bi si naj vsaka učiteljska moč dobro zapomnila.

Pred 40 leti so še zahtevali zdravniki oči primerne šolske klopi, ki omogočijo ravno držanje telesa in glave. V pariški razstavi je našel predavatelj leta 1867 le tri modele, zdaj jih je nad 200. Zdravniki oči so konstruirali tudi prema držala (Geradehalter), od katerih je najboljši oni od Dürra. Pokončno pisavo je našel Schubert boljše nego poševno. Horner je skušal odstraniti kamenite tablice, ker je ona pisava proti črnilu v razmerju 3:4.

Javal, Weber, Cohn in Schubert so preiskovali tisek knjig. S Cohnovim vrstnim merilcem (Zeilenmesser) se hitro prepričamo, ako ima šolska knjiga higijenično dovoljeni tisek ali ne. Skozi luknjice 1 cm² se smete videti samo dve vrsti.

Da je tudi temno tiskarsko črnilo velike važnosti, sta dokazala Cohn in dr. Rübenkamp z raznimi poskusi. Reklamovo knjižnico

imenuje uničevalca oči, dočim priporoča izdajo klasikov od društva berolinskih učiteljev.

Za preiskovanje svetlosti vsacega učenčevega sedeža sta važna Weber-jev «Tageslicht-Photometer», ki ima za merilo novi pojem «meterske sveče», ter od njega iznajdeni «Raumwinkel-messer», po katerem se določujejo kvadratne stopnje vidljivega neba. Ako ima prostorni kot 50 kvadratnih stopinj, je v meglenih dneh še 10 meterskih sveč svetljivosti. V nasprotnem slučaju je prostor za delo nerabljev.

Poročevalec pokaže svoj «svetlobni preskuševalec» (Licht-prüfer), v katerem se mora skozi tri siva, zatemnela stekla v eni minuti gotovo število številčk čitati. Priporoča Luxferprizme. Nadalje je pokazal 18 raznih fotometrovanih zagrinjal oken; sivi prašni zastori požrejo 90⁰/₀, tankonitni Shirling in beli Dowlas-zastori le 40—50⁰/₀ svetlobe.

Četudi so zdravniki oči mnogo storili, še se vendar število kratkovidnih dijakov ni znižalo. Zato je še mnogo dela. Najpred se morajo vse šolske sobe preskušati na svetljivost z zgoraj omenjenimi Weberjevimi pripravami ter napraviti skice in izpolniti po Chonu napravljene vprašalne pole potom zpravnikov za oči, ker drugi za takšne poskuse nimajo potrebne vaje.

Govoreč še o naočnikih pride do zaključka: «Nobena šola brez zdravnika za oči.»

III.

Govor prof. dr. Axel Johannessen v Kristijaniji «O razvoju in stanju šolske higijene v Norvegiji» je le špecialnega zanimanja, ravno tako oni dr. A. Sickinger v Mannheimu: «Organisation großer Volksschulkörper nach der natürlichen Leistungsfähigkeit der Kinder,» ki je izvedljiv le v velikih mestih, oziroma industrijalnih krajih z mnogorazrednimi šolami, četudi se mora priznati, da je navrženo vprašanje dalekosežne važnosti in vredno temeljitega proučevanja.

Predavanje prof. dr. Ferd. Kneppa iz Prage: «Über die Verhütung der Infektionskrankheiten in der Schule» se ne da kratkim potom izčrpati ter bi se radi važnosti imel objaviti v celoti, k čemur nam pa nedostaje prostora.

Govor dr. Leo Liebermanna iz Budimpešte «Über die Aufgaben und die Ausbildung von Schulärzten» je zanimivo bolj za zdravnike; pripomniti pa moram, da so na Ogrskem že pred 20 leti vzgajali profesorje za šolsko higijeno in vsaka šola ima tam svojega šolskega zdravnika, dočim imajo po Griesbachu na Nemškem v 234 mestih zdaj šele 676 šolskih zdravnikov. Čudno, da Ogrri v tem oziru drugim predujačijo!

IV.

O osnovah vzgoje in omike iz higijološkega stališča. Prednašal prof. dr. Skworcow v Harkowu.

«Osnove vzgoje in omike se nanašajo:

1. na naravo človeka kot predmet obeh;
2. na njih naloge in namene v raznih pogojih življenja in delavnosti;
3. na njih faktorje — na besedo in dejanje;
4. na njih oblike — besedne in dejanske ali teoretične in praktične in naposled
5. na njih obseg in smisel.

Stavki:

1. Da razumemo živo človeško naravo, da cenimo smer in razvoj čustev, misli in dejanj človeka, moramo spoznati vsega človeka, ga spoznati v vsej popolnosti njegovih svojstev, naj si imajo kakršnakoli nazivanja in naj spadajo v kakršnokoli kategorijo.

2. Ako želimo, da vzgoja in omika pripravita človeku na zemlji srečno življenje, moramo najpred in najbolj posvetne pogoje človeka pred očmi imeti, kamor tudi spada zemeljska človeška narava. Kadar «človeka» kot celo bitje po nedokaznih in motnih interesih «duha» zatiravamo, izpodkopavamo rast in razvoj prvega, s čimer se telo in duša bližata svojemu ocvetenju. Ker damo Bogu, kar je božjega, ne smemo človeku vzeti, kar je človeškega; ne smemo storiti njegovi naravi sile, ne njegovih naravnih potreb ali njegovega naravnega razvoja, ki ima pri različnih ljudeh svoje posebnosti, do katerih nima noben vzgojitelj in noben pedagog pravice, je ignorirati.

3. Vsakemu človeku se kaže svet v velikem in majhnem, tako, kakor ga občuti in tako, kakor ga razume. Vsa naša čustva, misli in dejanja se odlikujejo po osebni ali subjektivni značaji, ki se spreminja po odvisnosti od duševnega ali npravstvenega razvoja človeka in od razmerja od istega do drugih ljudi. Ako začnemo s popolnim organiškimi kriterijem zabave in nezadovoljnosti, ki stojita v zvezi s psihofizičnimi občuti, in potem po zakonu nasprotja popolnoma k razumu s spadajočega kriterija koristi in škode upoštevamo, tedaj se povzdignemo k najvišjemu kriteriju do dobrega in hudega, katera zadnja dva sta zvezana z najglobokimi gubami človeškega «jaz», ki pri tem postane mnogokrat očitna neumnost, da se odpove samemu sebi.

4. Vsi imenovani kriteriji naših življenskih razmer, ali tega, kar imenujemo npravstvenost, pripadajo več ali manj vsakemu človeku, ki je dosegel zavest z ozirom na sebe in druge ljudi. Čim bolj se v dejanskem

življenju dotika kriterij pogojev posvetnega bitja v osebnem in genetiškem oziru, tem močnejši in razširjenjši je med maso človeštva. Oni na podlagi prvega kriterija prijetni in neprijetni občuti so vsem ljudem prirojeni, proti temu sodrži predstava o tem, kar je korist in škoda, le del človeštva in že stari pojmi o dobrem in hudem se odlikujejo do zdaj večinoma le po svojem teoretičnem in platoničnem značaju. To razumemo, ako pazimo, da ima prvi kriterij svojo podlago v naravi, drugi v vzgledu in tretji v prepričanju.

5. Pri vzgoji in omiki človeka se je ozirati na vse tri kriterije, pri čemer sestoji najvažnejša in obenem najtežja naloga v njih harmonični koordinaciji, tako da vsak višji kriterij pod njim stoječega otesnuje in brzda. Tisti pa, ki skušajo enega od teh popolnoma premagati, prekoračijo meje mogočnosti. Posilno cepljenje le najvišjega kriterija ne privede nas, kakor dokazuje zgodovina, k dobremu, ampak k zlemu, ne k povzdigi, ampak k padcu človeštva, k razvoju laži in hinavščine v svoji sredini, k pojavu in podpiranju škodljivega in nevarnega praznovrstva in predsodkov. Od človeka ne smemo zahtevati več, kakor more dati.

6. Za navadni tek življenja bi bilo dobro, ako bi se ljudje ravnali po svoji in tuji koristi v širjem pomenu iste (v duhu filozofičnega utilitarizma). In zato je potrebna dobra razumnost za zunanji svet in za naša razmere do njega, kar dosežemo le po opazovanju in po pravi cenitvi lastnih opazovanj. Otroci v šolski starosti imajo vse k temu potrebne posebnosti, sprejemljivost, posnemanje, celo spomin, presodek z ozirom na resnične stvari in pojave itd.; ali obdržanje tujih opazovanj in posebno tujih misli, obenem tudi pravil iz slovnice in abstraktnih dogem, predočuje ne le težko, temveč v masi škodljivo delo, ki povzročuje zaničevanje vsakega učenja. Šele s 16.—20. leti dobi človek zmožnost, da lahko do gotove stopnje samostojno presoja abstraktne misli ter iste logično preobdeluje.

7. Naloge in nameni vzgoje in omike se določujejo zajedno po življenskih potrebah posameznih oseb, rodbin, občin, države in človeštva, z ozirom na zgoraj imenovane kriterije npravstvenosti.

8. Vse razne posamezne faktore vzgoje in omike pritegnemo k dvema, na podlagi stoječima, namreč k besedi in dejanju. Po besedi dosežemo vdih (Eingebung), po dejanju posnemanje. Največji vpliv na človeka je ta, ako beseda in dejanje istočasno delujeta, pod pogojem harmonične zveze obeh, ali vzajemnega soglasja. Manj deluje na človeka odsotnost takih zvez ali soglasja, ali najmanj pa — neposredno protislovje med besedo in dejanjem. Vrhutega, če hočemo doseči smoter, mora biti beseda prepričevalna in dejanje nazorno, pri čemer pa igra veliko vlogo notranja sprejemljivost človekova, ki je odvisna od posebnosti njegove narave, starosti, od razvoja in volje (Laune). Otroci se dajo pregovoriti in posnemanje je prva posebnost detinstva. Na tem sloni možnost njih vzgoje. Celó med

igro se uče živeti in tembolj še pri dovrstitvi koristnega dela. Osposobljenje otrok, da opravijo po svojih močeh in pojmih primerna praktična dela, moramo imenovati kot najvažnejšo zahtevo razumne pedagogike.

9. Z ozirom na dva v osnovi ležoča faktorja vzgoje in omike nanašajo se tudi njih oblike (Formen) na dve osnovni, namreč na besedno in tvorno, ali na teoretično in praktično. Pojasnjenje, ki pazi na razumne zahteve, rabi, kolikor je možno, obe obliki istočasno s tem, da se teoretični pouk k močnejšemu navdihnenju praktičnih opomb in vaj pojasnuje s teoretičnimi razlagami. Vobče moramo v vseh slučajih, ako hočemo dati stvari posebno važnost, ali za isto posebno veliko pozornost vzbuditi, ako želimo čim močnejši vtis ali sploh stalno navdihnenje napraviti, dati stvari dramatičen značaj. Ne slučajno sodrzuje dramatism razne ceremonije, šege itd.

10. Obseg vzgoje in omike ali tega, kar navadno imenujemo razjasnjenje, tiči v spoznanju, čut pa v logiki zadnjega ali v razumevanju. Kakor v znanosti, tako moramo tudi v življenju strogo razločevati spoznanje in razumevanje. Prvo ima za osnovo zunanjo prejemljivost, drugo notranjo cenitev tega, kar se po prejemljivosti tvori, namreč določitev medsebojnega razmerja posameznih delov prejemljivosti, zaključek občnih pojmov iz iste in uganitev logične zveze med njimi, ki se izraža v obliki hipotez, teorij, abstraktnih «resnic», zakonov itd. Vsako orodje, vsako dejanje lahko rabimo za razne namene in ima lahko različne posledke, kar je zavisno od tega, po kateri logiki čustev in misli se ravna oni, kateri je rabi.

11. Narava razodeva v vsem in deloma nezmotljivo in neizprosno logiko pojavov. Celó življenje je brezdvomno logična posledica razvijevanja, ki je bilo pred njegovim pojavom. Ko pa se je pojavilo, vpeljalo v naravi svojo posebno logiko, namreč logiko kolikor možno večje ločitve od narave, ki ga je tvorilo, ter logiko samoodločljivosti. Ta je dosegla v človeku najvišji razvoj, ki se izraža v notranji organizaciji, v zunanji kulturi in posebno v «duhu» istega, ki se je že dolgo časa postavil naravi v ostro nasprotje, kakor substancija nekega drugega, višjega sveta.

Zato tudi že pred dolgim časom ni skušal rešiti problem sveta in življenja, ko je svet in življenje zavrgel ter se vglobil v samega sebe; ni se ravnal po logiki resnosti, nego po domišljiji, ki je človeku lastita. Pri tem prehaja samoodločljivost v obmano samega sebe, ali pa se vsekakor zrcali v tej. Obmani samega sebe se bomo težko kdaj izognili. Ali ona lahko in naj dobi drugo mer, naj svojo vsebino s čim drugim polni, kar stoji bližje resničnosti, kajti brez razumevanja iste ne dosežemo prave samoodločljivosti. Da to razumemo, moremo se najpoprej obrniti k svetu, katerega so razni metafiziki tolikokrat nepravilno grajali, in k

grešnemu posvetnemu življenju, katero so isti pripoznali. Le po takšnem priučenju istega, ki je prosto raznovrstnega naprej jemanja, nam da pravo osnovo zdravju, bogastvu, stalni, hinavstva prosti npravstvenosti in s tem tudi pravi prosveti. Svet in življenje nam predstavljata oba skupaj in vsak posebej tako strog in poučljiv sistem, da so v primeri vsi poprej ali zdaj od ljudi izmišljeni sistemi v najboljšem slučaju le bolj ali manj dobro pogojena parodija, v najslabšem slučaju pa nič drugega ne predstavljajo nego škodljive nadomestke (surogate), ker nam rišejo le oddaljene mirage, ali varajo po svoji le zunanji zaporednosti in se opirajo na neko kompetentno in močno avtoriteto. Stem pa ni treba zametati vere v Boga in potrebe verstva. Le po priučenju resničnosti si lahko vsaj nekoliko razlagamo stvarnikovo modrost, nasprotno pa blodeči v fantazmagorijah ga ponižujemo, ker mu pripisujemo naše človeške posebnosti.

12. Verstvo, kot filozofija in poezija, služi nam v izražanje pri vseh ljudeh se nahajajočega stremljenja po zjedinenju, razumevanja in npravstvenega vodstva. Takšno stremljenje oplemeniti duha, povzdigne človeško pamet in tvori odločnost k velikim dejanjem. Zato ne sme nobena vzgoja in nobena omika podcenjevati tega zjedinenega stremljenja, ki daje resničnemu človeškemu življenju gotovo obliko, gotovo smer in mu podari neizrečen mik, katerega lahko primerjamo z barvo in vonjavo cvetice. Pa po Kristusovem zakonu «dajte Bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega».

MEDNARODNI KONGRES O POUKU RISANJA V BERNU.

V SKUPČINI OKRAJ. DRUŠTVA UČITELJSTVA MEŠČANSKIH ŠOL V PRAGI PREDAVAL RAVNATELJ J. BORUVKA. — POSLOVENIL J. STUKELJ. (Konec).

klic tega kongresa dokazuje, da je koristno narodom, ako se stikajo vzajemno, kako je prospešno delegatom raziskati učno stanje v drugih deželah, proučavati metodo drugje rabljeno in se poučiti za svoje potrebe. Kongres ima to prednost, da njega člani razumejo vsi en jezik in to je — risanje.

Priporočujoč risanje po prirodi ravna se pri tem po teh načelih:

1. Uporabljati risbe kot pomočke in sredstva k pouku
 2. Gajiti prirojeno naklonjenost dece do izobraževanja idej.
- Z risanjem po prirodi si pridobi učenec:

- a) Možnost pravega opazovanja in obravnavanja;
- b) Navadi se vspejati misli in spoznavati zavisnost idej;

- c) Naglo presojo v prirodnih stvareh;
- č) Dobiva čut za harmonijo oblik in barv v narodi;
- d) Postaja vsprejemljivejši za prirodno krasoto.

Uloga učitelja v dotiki, katera ima biti med risanjem in drugimi predmeti, je jako važna. Od njega zavisi, da učenec zadobi do predmeta veselje in ljubav.

Risanje podpira učenje drugih predmetov in je tudi samoobsebi vzgojevalno sredstvo. Goječ krasoto in iskajoč resnico, igra veliko važno ulogo v programu šole.

Za načelo propagovanja o važnosti risanja predlaga nastopne stavke:

1. Kongres naj izvoli odbor, ki naj skrbi, da se v vsaki deželi izdelata program, s katerim bi se v resnici uvedla sovislost risanja z drugimi predmeti.
2. Učitelji drugih predmetov, zlasti prirodoslovja, naj zahtevajo od učencev popolnejših risb tikajočih se njih predmetov.
3. Pri vstopu na katerokoli višjo šolo naj se zahteva vsprejemna skušnja iz risanja.

Iz navedenih posnemkov je razvidno, kako vsestransko in s kako različnih stališč so se poprej navedena vprašanja premislila in odgovorila. Po pravici polaga kongres toliko važnosti na to, da se dokaže in vsestransko pojasni imenitnost risanja za izobrazbo človeka. Ako le to prepričanje prodre pot do širših slojev občanstva, bodo tudi dosedanji odporniki novim smerem prisiljeni podvreči se občnemu toku.

Daljši odstavek programa, ki je za nas jako zanimiv, dotiče se načina, kakor poučevati risanje v osnovnih šolah. Tu se je največ pokazalo, kako je možno to stvar obravnavati z raznih stališč in kako raznovrstno in mično so poročevalci reševali svojo nalogo. Pri tej obravnavi so se tudi pokazali izdelki učencev, izmed katerih so največ pozornosti vzbujala dela ameriških šol in pa učencev prof. Boude.

Poročevalci o vprašanju učne metode risanja so bili: M. Guebin, nadzornik za risanje v Parizu, E. W. Jost, slikar in učitelj risanja v Düsseldorfu, in Ferd. Daniels, nadzornik risanja v Springfieldu v Ameriki.

M. Guebin premotriva vprašanje o pouku čisto teoretično s stališča, kakor bi rekli, občno didaktičnega. Ne spuščajoč se do nikakršnega podrobnejšega razkladanja v učni nalogi podava le občna načela.

Temelj risbe je počutek povzročen s svetlobo na očesni mrežici. Ta počutek povzroča vnanjo fizijonomijo stvari: Smoter risanja je shvatanje tega vjema in njega reprodukcija. Dojma povzročene na očesni mrežici, ni možno podati ali naslikati brez izpolnjenja gotovih pogojev v videnju, pojmovanju in transformovanju.

Vsled tega je treba deliti risanje na te dele:

1. Negovanje in vajo zmožnosti videnja; in
2. negovanje in vajo grafiške spretnosti.

K prostemu videnju je treba: stvari, ki nam biva tu. svetlobe posredujoče in očesa, ki vsprejemlje dojem. Za vsprejem t. j. k risarskemu videnju je še treba mimo tega, da hoče videti, presojati in spoznano obdržati v pameti.

Vsa ta funkcija daje predstavo. Da se razodene ta predstava grafiškim načinom, treba je: organa, s katerim se riše (t. j. roka), orodja (materijala) risarskega in ploščo, ki vsprejemlje risbo.

Vsak izmed teh pogojev ima svojo ulogo pri risanju.

Predmet, svetloba in oko pri gledanju.

Volja, presodek in spomin pri vsprejemanju.

Roka, snov in risarska plošča pri podavanju gledanega predmeta.

Metoda se mora prilagoditi načinu sledovanja. Kako drugače, nego od znanega do neznanega, od vidnega do nevidnega!

Kako drugače nego od konkretnega do abstraktnega, od oblik prirodnih do oblik imaginarnih?

Kako drugače, nego od enostavnega do zloženega, od oblik nerazložnih do oblik komplikovanih?

Pouk je treba uvajati v sklad z organi deteta in z zahtevami njegove dobe. Zmožnosti videnja ne smemo presojevati kakor pri slepcu, kateri je iznova dobil vid, da se uči najprvo gledati. niti zopet kakor nekak fiziški aparat.

Podajajmo mu k studiju stvari, katere mora shvatati. Zahtevajmo to, kar more njega roka izvesti. Učimo le ene stvari hkratu in take, ki so za življenje uporabne.

Navajajmo učenca polagoma, da bo mogel misliti s pomočjo risbe o vsaki stvari, ki se da upodobiti. Risanje se nima podajati kakor mrtvi jezik, poskušajoč oživiti prošle, prežile oblike, temveč kakor živi, tvorni jezik služeč pojasnjevanju prirodnih vsakdanjih pojavov.

Zato zahteva, da bi bil pouk risanja urejen po teh le principih.

1. Prirodni razvoj deteta mora biti temelj vsakemu racionalnemu pouku.

2. V risanju se ima obrazovati svet, v katerem živimo.

3. Razumevanje in podavanje vidnih pojavov bodi predmet risanja.

4. Risanje imej znake živega jezika.

5. Naj vede do razumevanja krasote v prirodi in umetnosti.

O tej temi izpregovori E. W. Jost nekako tako:

Absolutno resnična in jasna predstava znanega predmeta more se podati le z risanskim reprodukovanjem. Postane le pisana beseda vsled neznanega tujega jezika nerazumna, prevzame njeno ulogo risba, sestra govora, in nadomestuje ga s sijajnim uspehom. Poskušamo li podati svoje predstave ali misli z risbo, zapazimo, kako so čestokrat naše predstave nejasne; vedno in običajno pripisujemo ta nedostatek na rovaš naše male

ali nobene ročne spretnosti. Napaka temu je drugje, leži v tem, da ne moremo predmeta si prav ogledati ter ga risarsko analizovati. To pa si moremo pridobiti le z risanjem po naravi. Povišanje studija prirode, tega edinega in pravega vira krasote in resnice, mora postati geslo za vzgojo mladine. Kakor je ježo le na živem konju, plavanje le v vodi, tako je možno risanje učiti le po naravi.

Tak pouk po narodi zahteva izborno izobraženega učitelja, ki učencu s svojim znanjem imponuje. Vso pedanterijo je treba odložiti, kajti zahtevamo li od deteta nemožno pravilnost risbe, uničujemo s tem njega radost do tvorjenja ter mu jemljemo veselje do dela.

Kakor vsaka vzgoja in pouk, tako se mora tudi risanje urediti po naravnem razvoju deteta. Pri svojih prvih poskusih v risanju ne nariše dete to kar vidi, temveč to, kar ve, t. j. riše iz spomina. Zato je treba začeti z risanjem iz spomina in polagoma preiti do risbe po predmetih.

V nižjih razredih bodi pouk v risanju skupen, v višjih posebičen.

V vsakem slučaju zahteva tak pouk popolno disciplino pri učencih.

Z risanjem se ima vzgojiti smisel za obliko in barvo, čut za lepoto črt in svetlobe, razum za umetnost in umetni obrt. Često slišimo tožbe ljudi raznih stanov, da ne vedo z risbo ničesar podati, dasi so se dosti dolgo učili risati in narisali mnogo «krasnih» narisov. Zakaj, ker se niso učili risati, temveč «delati narise». Več užitka ima učenec z enostavnim narisom po resničnosti, nego z najskrbjivejše izvršeno kopijo kake predloge.

S kopiranjem predlog postanemo sužnji tuje volje in se vadimo gledati na reči s tujimi očmi. Vsaka velika doba v umetnosti je imela svoj vir in temelj v povratku k narodi, kakor je kopiranje in posnemanje najsi tudi velikih in dovršenih mojstrov imelo propast umetnosti za seboj. Detetu je od prirode dan smisel za opazovanje oblik, ono hoče vse, kar vidi upodobiti z risbo. Predstavimo si, kako mučno je za njega, ako ga po toliko let silimo kopirati prazne, abstraktne, geometriške oblike ali predloge.

Učimo učenca tako, da bi z enostavnimi sredstvi podal značilno podobo tega, kar vidi. Zato zahtevajmo od njega le studije, ne gotovih narisov.

Rišimo najprvo stvari v 2, potem pa v 3 razmerjih. Najprvo krivočrtne, potem premočrtne.

Predmete izbirajmo iz učenčeve okolice. — K svoji razpravi podal je naslednji kratek učni načrt.

Smoter. Učenec se ima naučiti toliko, da zamore shvatati in podati v obliki, barvi in svetlobi opazovane predmete.

Nižja stopinja. Učenci rišejo na pamet. Predmet (enostaven) se učencem pokaže in razloži (morda tudi z narisom na tabli), kar je treba

vedeti za risanje. Potem pa ga rišejo na pamet z ogljem na papir ali s kreda na tablo nekolikrat, da se jim posreči. Najprvo oblike krivočrtne, potem pa premočrtne. (Ovalno zrcalo, ovalne plošče, očala, pahljača, podkev, paleta, meč, viseča ključavnica, zavoj, deska, tabla in dr.)

Srednja stopnja. Od risanja na pamet preide se k risanju po resničnosti. Začno se tudi s poskusi z barvo in čopičem. Učenci so se oskrbeli z enakimi predmeti n. pr. listi, metulji in dr. Učitelj skupno razloži vse, česar je treba, razlago prevede z načrtom na tabli. Vaja v risbi s čopičem brez kontur. Ilustrovanje člankov iz čitanja. Poznavanje dekorativnih form (ornament).

Višja stopinja. Pouk posameznih predmetov in enostavnih skupin. Perspektiva (seveda ne teoretiško). Vaja v skicovanju in risanju na pamet.

Na koncu priporoča te predloge, da se sprejmejo:

1. V osnovnih šolah naj se risanje poučuje po narodi.
2. Za snov naj so predmeti iz vsakdanjega življenja.
3. Goji naj se risanje na pamet in vadi meča.
4. Barve naj se takoj rabijo za bistrenje okusa in oživiljenje pouka.
5. Poleg risanja v šoli naj se uvede domača vaja v načrtniku.
6. Vsako kopiranje predlog naj se zavrže.

Jasen in kratek obraz o pouku risanja v ameriških šolah podaval je F. Hamilton Daniels, nadzornik risanja s Springfielda v Massachussettu. Svoje predavanje je spremljal z najpopolnejšo in dovršeno zbirko učenčevih del, koja je pokazala, kako na visoki stopnji stoji dandanes pouk tega predmeta v Zjedinjenih državah.

Zbor mož in žen, imenovan »Šolski odbor« ali vzgojiteljska družina, se sklada iz 4 do 20 članov ter se voli na nekoliko let. Odbor si voli vsako leto, ali v drugih dobah vrhovnega nadzornika (supervisor) kakor ravnatelj. On izbira in imenuje učitelje, prireja tečaje i. t. d.

Smer proučavanja: V poslednjih 30 letih so se risanskemu pouku dali trije smotri. Najprvo se je na zahtevanje tvorničarjev gojilo v namen izdelkov; potem so vzgojitelji gojili svojo smer, uravnali so risanje v vzgojne namene; slednjič so prišli umetniki in estetiki trdeč, da bo risanje najboljše služilo vzgoji in obrtu, če bo osnovano in pretkano z umetniškimi načeli. To je poslednje stanje risanskega pouka v Zjedinjenih državah.

Mesečno pošlje supervisor osnovo (za posamezne mesece) učiteljem kot navod, ki je včasih izvršen z risanimi in slikanimi ilustracijami. Učna snov se ravna po letnem času. September in oktober je namenjen risanju po narodi; november, december in januar mehaniškemu risanju in ročnim delom; februarja in marca se riše po predmetih in daljši trije meseci so namenjeni teoriji in dekorativnim delom. Poučuje se na teden 1½ uro. Risanski material kakor tudi vse pripomočke oskrbuje občina.

Metoda. Supervisor ima mesečno ali v 2 mesecih posvete z učitelji iste stopinje. Dvojnih vrst so. V eni predava supervisor, spremljajoč razlago ali s predlogami ali z deli učencev ter govori v spojenosti šolskega učiva s poznejšim življenjem. V drugi govore učitelji o izkušenostih, ki so si jih pridobili z učenci. Supervisor obišče mesečno vsak razred, a sam tudi uči enega. Učitelj ve, kdaj pride in ima pripravljen ves material. Po vsakem obisku vrši se tudi kritika, katera pa mora pred vsem biti taka, ki učitelje in učence vzpodbuja.

V prvih 4—5 letih se uči le indirektno po umetnostnih principih. Mehaniško risanje se uči po modelih; risanje predmetov po igračah, plovdovih, zelenjadi, rastlinah in predmetih okusnih oblik. V risbi robov in desinov se ponavljajo prosti in živalski motivi, končni izsledek so obrobki, proste proge, napolnitve kvadratov in pravokotov i. dr. Tudi rišejo učenci na pamet, kar so videli, o čem slišali ali čitali, da i svoje izumke. Riše se s svinčnikom, pastelkami in barvo.

Postop. Učenci si prinesejo rastlino, izbrano bodi si zaradi krasne oblike ali barve. Ako je velika, izbero si le najboljše del. Poskuša se najti najslikovitejšo lego, a ne sme nasprotovati rasti dotične rastline. Potem jo opazujejo v celoti in poskuša se najti glavno centralno maso, koji je vse drugo podrejeno. Pogovori se ž njimi o osnovanju obrisa, o stavbi rastline, na kar se nalahko načrta. V tem obrisu se riše ali slika pažeč na ravnovesje in razmerje glavnih delov k celoti. Posrečeno risanje rastlin pokaže razumevanje in uporabo istih kompozicijskih zakonov, kojih se drže prvi umetniki.

Smoter se zaključuje čimdalje bolj s tem, da bi se naučili zakonov krasote in njih uporabe v umetnosti in vedi.

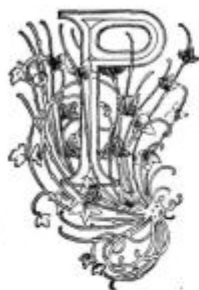
S časom čuti učenec, da vsaka risba lušči nekak problem krasote in pride do spoznanja, da «krasna reč je večna radost» ali kakor trdi Emerson, «da je človeku blagodejno, če je v delo vložil svoje srce ter storil, kar najbolj je mogel».

To je nekaka kratka slika razprave kongresa o vprašanju važnosti risanja in o preosnovi njega pouka. Ta reforma, kakor je razvidna iz vse razprave in izpregovorjenih nazorov, ima za nalogo podati učencem «občne izobrazbe» v risanju, v razloček od starega načina, ko je bil pouk jako enostransko specijalen, osnovan le na kopiranju historiškega ornamenta.

ČASTITA KNJIŽNA STARINA IZ SLOVENSKEGA LJUDSKEGA ŠOLSTVA.

IVAN STUKELJ.

red seboj imam abecednik, pravi pravcati «platetof» našega naroda iz začetka prejšnjega stoletja, tiskan v slovenščini z bohoričico. Ena stran je nemška, druga slovenska.

Ta kulturno zanimiva knjižica obsegajoča 95 strani ima naslov na prvi strani: «Nahmenbüchlein zum Gebrauche der Landschulen in den kaiserl. königl. Staaten.»

— Kostet ungebunden 8 Kr. C. M. 20 Kr. W. W., gebunden in ledernen Rücken 11 Kr. C. M. 27 $\frac{1}{2}$ Kr. W. W.

— Mit Seiner kaiserl. königl. apost. Majestät allergnädigsten Druckfreyheit. — Grätz, im Verlage der sämtlichen bürgerl. Buchbinder, und gedruckt mit Gebrüder Tanzer'schen Schriften. 1829. Na drugi strani: Bukvar sa síóle na Kmétiji v' zefarških kraljévih Desfelah. — Is Nemškiga preštávlén ino sa Slovénze napravlén. — Vela nesvéšan 8 Kr., S. D. 20 Kr. P. D., svesan v' ledernem robi 11 Kr., S. D. 27 $\frac{1}{2}$ Kr. P. D. — S' pregnadlivim perpulhenjem Zefarške Kralove Apoftolške Svetlošti. — v' Gradzi, se najde per vsih meštnih bukvidesarjih ino natiñen per bratih Tanzerjih. 1829.

Ker marsikomu mlajšemu čitatelju ni več znana bohoričica in bi tudi tiskarna težko utegnila imeti te črke, hočem dalje pisati v gajici.

Poglejmo si razdelitev in obseg tega «bukvarja» nekoliko natančneje.

a) Metodiško. Najprvo je abeceda z malimi in velikimi črkami: na nemški strani v gotici in latinici s tiskanimi in pisnimi črkami. Zanimivo je to, da na slovenski strani ni pisnih črk, namesto njih so tako imenovane poltiskane (lapidarne). Zato tudi lahko umemo, da so naši dedi in babice kot samouki v čitanju znali samo «drukano» brati. Sploh pa so se v tedanjih šolah učili pisati potem, ko so že znali čitati. Največ učencev pa je z modrostjo čitanja že tudi zapustilo šolo. — Slovenske samoglasnike natančno loči z naglaski: a, á, à, â, e, é, è, ê, o, ó, ò, ô, pri i, in u, pa samo: i, í, ì, u, ú, ù. Nato je nekaj besed z začetnimi črkami: s, š, z, ž, c, č, sč, šč. Zatem pa sledi «Sylbentabelle» Zlogovska Tabla. To je tista tortura za duha vsem tistim, ki so se hoteli seznaniti s skrivnostjo čitanja. Začenja se s samoglasniki in nadaljuje z znanim duhomornim glaskovanjem: be-e = be, be-i = bi, be-a = ba i. t. d. V duhu si predstavljamo, kako so se morale učencem natezati usta na smeh, ako so morali n. pr. glaskovati: nem. te, pte, ptis, ptof, ptuf, — scha, tscha,

tscheu, tscheub, tschaur; slov. Mu, murc, žmurc, štuc, šturc i. t. d. — Potem pridejo na vrsto imena oseb, živali in reči. To je nekaka snov iz nazornega pouka. Slednjič so stavki in opisi iz domačnosti in življenja na kmetih, pisani s tako ljubeznivo naivnostjo, da se mora človek od srca smejati. Posebno izvirno je to, da učenec največkrat sam pripoveduje, kaj dela in kaj se vrši okoli njega. Tu nekaj takih primerov: «Češplove drevesa oča močno potresejo. Orehe varno s preklami izklatijo. Jez nje pomagam v vrbas pobirati, ino v kelder nositi. Jez se bom dobro zadržal, ino pridno učil. Potlej dobim včasih kakšno jabuko, kako hruško, ene dve češpli, ali ena dva oreha za malico (malo južino). Grozdje je prav mašno in sladko. Kadar je zrelo, grem tudi jez v vin-grad (v gorico) in ga pomagam odrezovati. Ob tergatvi (v branji) je veselje. Jez se hočem varvati, da nobenega grozda pod tertnim listam ne zgrešim, tudi nemamo tam ne stojim, in zoblem. Sicer dobim šeško. To se mi smejejo. — Zelje na zelnih nožih zribajo. Mati ga potresejo s soljo in s kimelnam (s kumno), ino ga pustijo potlačiti. Tu jez ves živ po kadi plešem (mendram). Serilnik smrdi. Der Abtritt stinket. — Mati skrbijo vsaki dan (den), de mi kej jesti dobimo. Brez jedi bi ne mogli živeti. Uni dan je moj tiček poginil, ker (da) da mu nejsem nič jesti dal. — Jez vsako nedelo dobim belo srajco in včasih čedno ruho. To je čerstvo (ohladno), ino vmasanje (blato) od života proč vzeme. To je zdravo. — Knofi (gumbi) na suknyo ino pruštof se dobijo per knofarju, šnodelni per šnodlerju. — Pleteni inu tkani (gewirkten) žoki se per žoke-pletavcu, in žoke tkavcu dobijo. — Taki ljudje se imenujejo na roke-delavci (antverharji). — Jez nočem mater tolikokrat za s putram in mēdam namazane vrēznice, ali kaj takiga prositi, de več za prodanje imajo.

Na koncu knjige so: Vodbe za poznanje čerk, zlogovanje ino branje. — Motil bi se kdo, če bi mislil, da so te «vodbe» kako metodiško navodilo, kako se naj uči čitanje. Sedem točk imajo «vodbe». 1. točka se glasi: Vsako črko zastopno izreci, de se precej od drugih razloči. Vse druge točke govore samo o razstavljanju zlogov.

b) Slovníško. Za jezikoslovca je v tej knjižici polno zanimivih drobtin. Navedem jih tu nekoliko, ne da bi jih uvrstil v posebne skupine. — Vrtilo, vitje = Schraube, lajra = Leyer, obtok = Insel, banderaž = Fähnrich, robček = Schnupftüchlein, cedivno = flüssig, vezanka = Bundsalat, sancí (osluhi) = senci, vejice (mige, semci) = Augenwimpern, ušesnica = Ohrläpplein, golt (govt, požirak) = Schlund, vrat = šinjak, tivnik (zativnik, zatenjak) = Genick, kovk (kučet) = Hüfte, meča (litka) = die Wade, miška = Muskel, péčica (rajžlic, mihtar) = Gekröse, veža (priklet) = Vorhaus, družinska hiša = Stube, izba (nahišje) = Boden, serilnik = Abtritt; (Zanimiv ta izraz, med narodom ga nisem še nikjer slišal.) okrožnik = Teller, kresavna perprava: jeklo (ocel) = Stahl, vnetilo = Zunder, kopač = Schürhaken,

šnodelni (hopče) = Schnallen, kóler (krežlic) = Kragen, ošivi = Umschläge (pri obleki), vajkšenca = Hauptkissen, svisle (lenica) = Heuboden, korito (kopanja) = Trog, oplaz = Pflugkopf, ročica (priroč) = Pflugsterze, braniše (kozalc) = Rost pri brani, štrange (žili) = Stränge, podvampnica = Bauchgurt, podrepnica = Schweifriem, stremen (štíngraf) = Steigbügel, drugi izraz najbrže od Steigreif, ovca (bica), lanšica (letniček) = Jährling, oven (škopec) spomladak (spomladanec) = Frischling, raca (reca), racman (recak), osel riga (tuli, giga), gos gaga (hrigra, žlabra), golob gruli (grči), mačka mijavka (mavha), mleko se zagriže (zapari), mohat = Streichkäse, pinjeno mleko (ometkav, smetkov) = Buttermilch, krompir (podzemelske jabuka, mušelni = Nudeln, svalki = Nocken, — ta izraz ni v rabi med narodom za to močnato jed —; večdel (z vekšinoj) = meistens, pastirski denar (pašina) = Hühthgeld, zabela (začiva), pisek (peresa, pera) = Federkiele, srajce (robače), birtahe (predperte), cunjast (candrav), cvirn (sukanik), rože (zaklinke) v nogavicah vpletene, vspomladi (zmadletek, zmladletka, na sprotlejte), kumare (ogorki), veje (sverži), kladnica (drevača) = Holzaxt, muzelni (rezanci) = Nudeln, — glej zgoraj! — vreznica = Brotschnitte, — jako dober izraz, katerega še nisem našel v narodu. Vse tu v oklepajih stoječe besede enačice, so tudi v «bukvarju». K umljivim besedam nisem dostavljal nemških izrazov

Tudi v nemškem delu se nahaja zlasti v opombah pod črto polno slovniških zanimivosti. Tam n. pr. zahteva da se mora reči: Haupt statt Kopf, Tulpe, st. Tulipan, bunt st. vielfärbig, Fußstopf st. Rein, Rührllöffel st. Kochlöffel, Wange st. Backen, Zwetschke st. Zwetspen, Lippe st. Lefzen, Gemüse st. Zuspeise, Kappe st. Mannshaube, Widder st. Schafbock, Eber st. Bär, i. t. d.

Slednjič nam nehote sili nasproti vprašanje: Kdo je prestavil iz nemškega ta abecednik? To lahko zatrdimo, da je njegov prestavljalec dobro poznal narodno govorico, najsi vmes tudi nemčizmi in skovanke kakor: žoke-pletavci in žoke-tkavci, ki so vredni svojega Marka Pohlina. Ali je morda bil to Slomšek? Tedaj je bil še premlad in je težko misliti, da bi se bil že tačas toliko oživel v ljudsko šolo. Kdo bi mogel odgovoriti na to vprašanje? Dalje: Ali se je ta abecednik rabil splošno po slov. šolah, ali morda samo za Štajersko? Izza iste dobe prav malo vemo, kake knjige so se rabile po slov. ljudskih šolah.

To knjižico izročim «Šol. muzeju» v Ljubljani, da jo lahko kdo drugi pregleda in morda najde v nji še kako zanimivost. Gotovo je ta «bukvar» redek abecednik, ki bi se še utegnil nahajati med narodom.

KNJIŽEVNO POROČILO.

NOVOSTI.

«Preporod». Priporočamo svojim čitateljem hrv. list «Preporod», pedagoški list, ki izhaja v Zagrebu, list «za roditelje, učitelje, i sve prijatelje mladeži». Izhaja enkrat na mesec in stane 4 K. Naročnina se pošilja v Zagreb, Primorska ulica 32. List prinaša aktualne članke iz pedagogike, glavni namen mu je vzbuditi zajem za šolo med ljudstvom. Izmed doslej tiskanih člankov omenjamo «Složni rad učitelja, pravnika i liječnika», «Kako da nam procvate pedagoška književnost», «O udaji učiteljica», »Djetinje igre», «Besplatni rad učitelja».

Razen v Zagrebu ima Hrvatska moško učiteljišče tudi v Petrinji; na tej šoli deluje kot profesor metodike g. dr. J. Turič, jako naobražen pedagog, ki vestno spremlja smeri in pota pedagoške vede in to znanost motri kot socialno vprašanje, kot del narodnega vprašanja.

Naj navedem tu večja njegova dela, ki so že izšla v tisku:

- 1.) Vodila za pouk prirodoznanstva (v treh zvezkih).
- 2.) Metodika obrazovalnega pouka.
- 3.) Die Stellung des Menschen in dem naturwissenschaftlichen Unterricht.
- 4.) Teorija učnega načrta.
- 5.) Slika učnega načrta.
- 6.) Učna računalna.
- 7.) Članki psihološki in didaktični v «Enciklopediji».
- 8.) Preparacije z vseh vej pouka (v «Napredku» pod naslovom «Iz petrinjske vadnice».)
- 9.) Der Entaldaß im Willensprocesse.

Lanjsko leto je izdal «Zgodovino vzgoje in nauka o vzgoji», a letos razpošilja sledeči

Poziv na naročilo.

Nakanil sem izdati delo: «**Nauk o gojencu in o odgoji**». Knjiga bo obsegala do 20 tiskanih pol večje osmerke in stala do 4 K, se ravnaje po obsegu tudi manj.

Prvi del govori o gibanju, o telesni sili, o življenju in službi živčenja.

Drugi del govori o razvoju duha otroškega. Začenja se s prvim početkom, ko dete še ne zna za se, kažejo se začetki duševnega življenja, potem razvoj samozavesti in vseh individualistiških znakov, pa razvoj duha, značaja in družabne zavesti. V tem oddelku so uporabljeni vsi starejši in novejši rezultati eksperimentalne, empirične, fiziološke in detinjske psihologije, psihiatrije in psihologije naroda, koliko se more z njimi okoristiti odgoja. V tako prikazani naravi človeški se iščejo uveti ljudske sreče, po kojih se mora odgoja ravnati.

Tretji del govori o razvoju telesne moči in spretnosti, o pobijanju nagonov in napak značaja, ki izvirajo od telesa.

Četrti del govori o razvoju duha po obrazovalnem pouku, torej: kako se s poukom razvija razboritost, razum, okus, dobrot, vera in um, spretnost telesna in sposobnost za delo.

Peti del kaže prilike odgoje v obitelji, v okolici, v družbah domačega kraja, pa svojstva odgojiteljev, roditeljev in učiteljev; potem napake, ki se morajo zatreti in kako se bodo zatrle, vrline, ki se morajo razviti in kako se bodo razvile, ter sredstva, s kojimi se uravnava življenje gojenca.

S knjigo se bodo mogli okoristiti roditelji in učitelji, pa tudi drugi prijatelji dece in narodne bodočnosti. Kdor želi, da se mu knjiga pošlje, ko jeseni izide, naj se prijavi z dopisnico . . .

V Petrinji, meseca februarja 1905.

Dr. J. Turić

profesor v Petrinji.

Dolžnost nam je, da se pozivu delavnega prof. Turića odzovemo v čim večjem številu, in to tem bolj, ker je g. dr. Turić pripravljen delati tudi za «Slovensko Šolsko Matico».

Knjiga z 20 tiskanimi polami (320 stranmi) za kvečjemu 4 K — to je vsekakor vredna. Kdor se misli naročiti, naj to javi na dopisnici g. dr. J. Turiću, profesorju v Petrinji (Hrvatska); posredujem pa lahko tudi jaz.

Dr. Fran Ilešič.

Razgled.

Listek.

Število Židov na zemlji. Židje so razkropljeni po vsej zemlji. Malo je večjih mest, koja bi ne imela par zastopnikov tega žilavega ljudstva, par potomcev onih, «ki so šli čez Rdeče morje». Kakor piše «Jewish Year-book», ki izhaja v Novem Jorku, je sedaj na svetu 11,017.721 Židov; izmed teh osrečevalcev ljudstva spada na Evropo 8,747.971, na Azijo 342.410, na Afriko 375.500, na Ameriko 1,556.000, na Avstralijo pa 16.840. Najmanje jih je v krajih, kjer je ljudstvo samo zelo prefrigano v kupčiji, in pa kjer je zemlja sama na sebi zelo revna. Bogata zemlja v rokah neukega ljudstva — to je Eldorado židov.

Otroci in alkohol v Berlinu. Dr. Goldfeld javlja v časniku «Medizinische Reform» rezultate svojih raziskovanj v šestih višjih razredih berlinskih šol. Našel je, da 56·2% učencev pije redno pivo, 30% pa uživa druge alkoholne pijače. Imed deklic pije 48·7% redno pivo, 32·2% pa likere i.t.d.

Za svetovni mir. Italijanski učitelji so zaključili na kongresu v Perugiji, izbaciti vse članke o vojnah iz čitank. Sličen predlog so sprejeli tudi francoski učitelji v Amiensu. Naše čitanke še vedno poveljujejo nemške Otone i.t.d.

Nadzorniki in počitnice. Francosko novinstvo se je začelo bojevati za počitnice nadzornikov. Po takem bi nadzorniki mogli tudi počivati od svojega dovoljno težavnega dela. Pa v Avstriji to menda ne bo šlo, ker je naloga nadzornikova predvsem pisarjenje, pedagogika pride šele s poslednjim, polnočnim vlakom.

Schiller in Komensky. Nemci se pripravljajo, da v vseh šolah proslavijo dne 9. maja svojega največjega pesnika. Gautsch bode storil svoje, da ta dan postane nekaka manifestacija nemškega genija. Češki listi pravijo, da je tudi tedaj vladal Gautsch, ko se je imel proslaviti v šolah Komensky. Za nas pedagoge niti ni treba

trenutek premišljevat, kdo je večjega pomena za šolo. Schiller ali Komensky. In vendar so dnevi Komenskega minuli tako tiho, tako neopaženo v šolah. Navpак: izdala se je naredba, da se Komensky ne sme niti imenovati v šolah, da se o njem ne sme govoriti niti beseda. Naravno, Komensky je bil Slovan.

Teža človeškega telesa. Dr. Richardson je proučeval več nego 20 let preko 4000 oseb neke prisilne delavnice, da bi našel, kako se izpreminja teža človeškega telesa tekom leta. Vsa uslovja za takšno proučevanje so bila zelo ugodna, kajti delo, hrana, spanje, vse je bilo določeno vsem v enaki meri. Richardson je našel, da se teža človeškega telesa v nekaterih mesecih množi, v drugih zmanjšuje. Za posamezne mesece je dobil tale števila: januar 0'14 manje, februar, 0'24 manje, marec 0'95 manje, april 0'03 več, maj 0'25 več, juni 0'52 več, juli 0'08 več, avgust 0'70 več, september 0'21 manje, oktober 0'10 manje, november prav malo več, december 0'05 manje. Torej tehta naše telo pozimi manje, poleti več, pridobiva na teži v aprilu in izgublja v septembru. Vsekako so ti podatki povsem nasprotni našemu dosedanjemu mnenju.

Nov Jupiterjev mesec. Likova zvezdarna je postala za zvezdoslovje zelo znamenita. Sedaj se je posrečilo tej zvezdarni, najti nov, šesti Jupiterjev mesec, ki sveti kakor zvezda 14. veličine. Novi mesec je stal 25. februarja 21' vzhodno od Jupitra. Seveda bode še treba dolgo čakati, predno bo mogoče izračunati dolgotin in čas teka najnovejšega meseca.

Delovanje Carnegiejevega zavoda. Andreo Carnegie (glej sestavek dr. Žmavca v let. Zvonu) je utemeljil z glavnico 40 milijonov zavod v Washingtonu, ki ima nalogo, podpirati v najširšem pomenu besede znanstvena proučevanja. Po najnovejšem poročilu je ta zavod že mnogo storil za znanstvo. Doslej so se začela sledeča prevažna raziskovanja: proučevanje Tihega oceana v tropskem pasu (160.000 K) eksperimentalna biologija (280.000 K), magnetizem zemlje (80.000 K), raziskavanja o spremembah raztopljenih kamenin ali mineralskih raztopin pod tlakom (200.000 K), ekonomija in sociologija (120.000 K) i. t. d. Zavod tudi obelodani rezultate teh proučevanj. Tako se je natisnilo lani 14 del, ki so deloma zelo obširna; ravnotoliko se jih ravno tiska.

Pedagoški paberki.

Ponavljalne šole in čtivo. V ponavljalnih šolah imajo tuintam posebno berilo, katero se čita leto za letom. V «Preporodu», novi hrvaški pedagoški smotri (reviji) najdemo predlog, nadomeščati ta berila s časniki. Faktično se čitajo takšni časniki za odraslo mladež tupatam na Angleškem, v Kanadi in v Avstraliji. Tako imajo učenci opetovalnic vedno novo čtivo, ki zanima in ne dolgočasi. Ne more se torej odreči temu predlogu aktualnost in vrednost, da se uvažuje. Slovenci še nimamo pravega lista, ki bi bil namenjen izključno odrasli mladini. Nemci, Čehi, Hrvati in drugi narodi v Avstriji že imajo to dlje časa. Tak list si mislim nekako tako urejen: Prinašal bi pesmi, igre, povesti, znanstvene spise (spise iz vzgoje, somatologije, higijene, realij), politične pregledne in drobnosti, zabavne igre (uganke, šah i. t. d.). Tak list bi se moral potem kolikor mogoče razširiti med našo mladino, jo vnesti za napredek in nadaljnje naobražanje, predvsem pa oživiti v mladih srcih čut za domovino, katerega bi bilo v sedanjih težkih dneh, kjer nas vse gazi in zasleduje, ko se dajejo drugim narodom zakonita sredstva, da pogubijo jugoslovanski živelj v Avstriji, tako krvavo treba. Ta list bi moral biti takšen, da vnema za umetnost, ne da bi se z najmanjšem žalil moralni in verski čut tako da bi ga lahko podpirale vse stranke in vsi sloji.

Dragotin.

Naloga učiteljstva. Poslanec Massé, je priobčil v «Le Volume» zanimiv članek o nalogi učiteljstva. «Od učitelja», pravi, «se ne zahteva danes samo to, da prihaja dan za dnevom v šolo. Republikanska vlada je mnenja, da je učitelj v prvi vrsti vzgojevalec ljudstva. Treba je, da povišamo učiteljstvu plačo, da se ne odbijajo najboljši elementi od tega stanu, kajti od njih je odvisen uspeh naše šole.»

Hrvaško učiteljstvo in Avstrija. Kdor pozna Istro, ve, koliko je še treba dela, da se uvedejo v istrskem šolstvu normalne razmere. Koliko šol je brez učiteljev! V samem lošinjskem okraju so zaprte štiri šole radi pomanjkanja učiteljev. Koliko vasi je brez šol, koliko vasi neušolanih?! Narod raste v začetku dvajsetega stoletja še tuintam brez pouka. Italijani imajo vražje sredstvo v tem boju: ne dovoljuje Hrvatom šole, potem pride Lega nazionale, ki ugodi želji ljudstva, ta šola potem preide polagoma v deželno upravo, in Hrvati izgubljajo narodnost. Ali bi ne bilo dobro, da se pomanjkanju učiteljcij odpomore s tem, da se pripustijo hrvatske učiteljice, katerih je toliko, ki čakajo na mesta, v istrske šole? Da bi se poslanci malo genili v tem smislu, bi ne bilo slabo! Hrvat je Hrvat, hrvatski jezik je hrvatski jezik na Avstrijskem in na Ogrskem. Samo birokracija in narodno sovraštvo neče tega uvideti.

Učiteljice v boju proti alkoholizmu. G. Peroud, rektor akademije v Toulousu, je poslal minulo leto vsem učiteljicam v svojem področju jako zanimivo pisan poziv, da se naj postavijo na čelo v boju proti strašnemu sovražniku rodbinske sreče, alkoholizmu. V tem pismu pravi, da alkoholizem ravno ženam razjeda življenje srečo, ker one najhuje trpe, če imajo moža, ki je udan pitju. Zato se v višjih dekliskih šolah obravnavaj posebno ta tema, kako bi bilo mogoče uspešno se braniti proti nevarnosti, da mož — alkoholik ne ugonobi obitelji. Pa tudi v ljudskih dekliskih šolah naj se uče deklice, kako bi mogle vplivati na člane rodbine, ki so prišli demonu pitja v oblast.

Po «Nov. Vaspitaču.»

Nadzorniki in učiteljska društva. O tem vprašanju razpravlja maloruski «Učitelj» in meni, da je na vsak način zelo umestno in dobro, ako se nadzorniki udeležujejo zborovanj učiteljskih društev, a «nadzornika» naj ne kažejo, ampak naj, kakor drugi članovi, prisostvujejo posvetovanjem prav kakor učitelji. To ima marsikaj dobrega na sebi. Nadzornik in učitelji se bolje spoznavajo, drug drugemu lažje pogledajo v dušo; iz teh stikov se rodi zaupanje in ljubezen in spoštovanje. Učitelji sami pa tudi ne razgovarjajo o raznih predmetih tako burno in nepotrebno, ako je nadzornik navzoč, ki jim stvar lahko razjasni in pokaže v pravi luči. A nadzornik sam pozna želje svojih učiteljev — tovarišev, in lažje potem ugaja vsakemu. Seveda mora nadzornik imeti dovolj takta, da svoje osebe ne riva pri tem preveč v ospredje.

Leva roka. Na Angleškem se je ustanovilo društvo «Ambidextral Culture», ki ima nalogo, propagirati rabo levice. Ranocelnik piše, koliko mu koristi pri operacijah levica, general Baden naglašja, kako koristi izurjena levica vojaku. Učitelji glasbe bi bili zelo hvaležni, da jim prihajajo učenci, ki znajo rabiti obe roki. Tudi v modernem risanju pomaga levica in se priporočuje nje raba. — Torej stariši pustite le mirno, da otrok je «z grdo roko», ne bodite ozkosrčni in pustite, da se deca normalno razvija.

Kdo naj poučuje v prvem razredu? O tem vprašanju je napisal K. Limy v «Freie Schulzeitung» članek, v katerem razvija svoje mnenje, da se sme prvi razred izročiti le najboljšemu učitelju šole. Pedagogika vselej povdarja važnost individualitete. Nikjer pa se individualnost ne opazuje tako rezko izražena, kakor v prvem razredu, in nikjer ni treba toliko praktiškega poznavanja psihologije, kakor ravno pri začetnikih. Mlad, neizkušen mladenič v tem razredu ne more ničesar storiti, pa

tudi starec, ki ni dober učitelj, ne ve kaj početi v prvem razredu. Samo učitelj, ki je dolgo časa učil, pri tem pa tudi vestno se popolnjeval in proučeval duše svojih mladih učencev, le ta si je pridobil dovolj sposobnosti, presajati mlade rastline iz domačega vrta v šolski cvetličnjak, ta jim bude najboljši vrtnar. Najlepše in najtežje mesto torej najbolj izkušenemu učitelju!

Memorandum ruskih učenjakov in profesorjev o reformi šolstva. 342 učencjakov, med tem 16 akademikov, 125 profesorjev in 20 docentov so predali ministru prosvete memorandum, v katerem so konstatovali, da se nahajajo sredstva naobrazbe, kakor šolstvo, javne knjižnice, predavanja, v žalostnem stanju in ne odgovarjajo potrebam niti dostojnosti ruskega naroda. Prva naobrazba je na najnižji stopnji in še ta se podeljuje jedva četrtini vsega naroda. Srednje šole ne odgovarjajo niti v izboru predmetov niti po svojem številu potrebam naroda in sedanjosti in imajo takšno stego (disciplino), kakor bi se tu vzgajali sami policaji. Učiteljem in učencem so zavezana usta, in zvezane roke, v kali uničena je vsaka želja po naobrazbi in svobodnem mišljenju. Visoke šole pa so prava zmešnjava. Tu ni svobodnega proučavanja niti svobodnega uka. Na teh šolah je veda politiško orožje. Učitelji ljudskih šol, profesorji srednjih šol, akademij in vseučilišč so podložni državni administraciji, ki jih kaznuje kakor uradnike. Vse rusko šolstvo je gnjilo. — Memorandum želi, da bi vlada reformirala šolstvo, da bi se uk osvobodil, da bi se šolstvo uravnalo po vzgledu šolstva v zapadnih državah. Slovanom mora biti do tega, da postane Rusija v vsakem oziru zopet srečna. In temelj narodni sreči je dobro šolstvo. «Narod brez šole je narod brez bodočnosti», to je geslo naših «Ciril in Metodovih društev». Ruska bodočnost je tudi odvisna od šole.

Nesreča pri telovadbi. V berlinskih šolah se zapisujejo nezgode pri telovadbi. Uradni izkaz od 1. aprila 1903 do 31. marca 1904 zaznamuje te nesreče: na dvajsetih srednjih šolah s 12.293 dijaki je telovadilo 10.808 dijakov, izmed katerih je 18 ponesrečilo, med poslednjimi si je strlo kost 5 dijakov. Zdravljenje se je vršilo v vseh slučajih normalno. Izmed teh 18 nezgod so nastale: 4 na obročih, 3 pri prostem skoku, 2 na kozlu, 2 na konju, 2 na lestvicah in 2 pri igrah, 1 na žrdi, 1 na bradlji in 1 pri skoku v globočino. Na 13 realkah in 6 višjih dekliških šolah je telovadilo povprečno 5478 dijakov in 3907 učenk. Samo 3 deklice so ponesrečile, zato pa 25 dečkov, dva sta si zdrobila kost. Na ljudskih šolah se je telovadilo v 4605 razredih; 14 učencev je ponesrečilo, 5 učencev si je zlomilo kost.

Kronika.

Zborovanje učiteljev učiteljišč se bode letos vršilo na Dunaju. K temu poročilu pristavlja «Posel iz Budče»: «Radovedni smo, ali se bode našel med učitelji mož, ki bode brez strahu pred dostojanstveniki odgrnil rane na tem telesu, na vzgojevanju učiteljskega naraščaja. Vsekako bi bilo želeti, da se najde takšen mož, ki bi neustrašeno povedal, kje je treba popravka pri velevažnem poslu. Učiteljem je treba višje naobrazbe, več pedagogike in metodike, več znanja v realijah in matematiki, učiteljem se mora odpreti univerza.

Počitnice na ljudskih šolah so znatno krajše kakor na srednjih. Na Moravskem pripravljajo veliko akcijo, da se izposlušajo počitnice na ljudskih šolah, ki bi trajale tudi dva meseca. Povdarja se v prošnji, katero podpisujejo krajni šolski sveti in občinski zastopi, da je dete, čim manjše je, tembolj potrebno duševnega počitka. — Cela leta gospoda rada vzame, če le more, a podaljšati počitnice, to se jim vidi strašen greh.

Pouk somatologije v šolah. Avstrijsko žensko društvo je izročilo ministru za uk in verstvo prošnjo, v kateri se zahteva, da se v poslednjem razredu meščanskih šol in srednjih šol uvede pouk o negovanju telesa in o spolovih. Dr. Hartl je dejal deputaciji, da bi se dalo to jedva doseči. Bilo bi potrebno, da v to privolijo vse dežele, kar bi bilo nemogoče pričakovati na Solnograškem, Tirolskem in Štajarskem.

Častni dar. Šlezijško deželno učiteljsko društvo je darovalo svojemu zaslužnemu nekdanjemu predsedniku Schuligu častni dar 2000 K.

Nacijonalizem v nemških šolah. Dr. Costa je leta 1903 napisal v «Revue Bleue» članek o tem predmetu. V njem poudarja, kako je vsa vzgoja na Nemškem prenapolnjena s patriotizmom. Ne človekoljubje, ne milosrčnost napram siromašnim narodom: samo vsenemška ideja se pestuje v nemških šolah. Naš krščanski Bog sam v teh šolah je edino — nemški Bog. Ta očitanja so resnična, in nam Slovanom se mora nuditi proti tej nestrpnosti samo edino orožje: naš Bog bodi samo slovanski Bog. »Preporod«.

Rodoljubna Hrvatica. Gospodična Josipa Gazvoda, učiteljica v Lokvih, počuje brezplačno analfabete v svojem okrožju, in to po celodnevem pouku v šoli, zvečer, ko bi bila potrebna počitka po napornem delu. Blagoslovi Bog hrvaško rodoljubkinjo!

Učiteljstvo v Zedinjenjih državah. Učiteljskih oseb je v tej državi 500.000, med temi $\frac{1}{5}$ učiteljic. Učencev je 16 milijonov. Šolski izdatki iznašajo 1300 milj. kron. V New Yorku prejemajo učitelji 3500 K plače, a s to vsoto v milijonskem mestu ne morejo izhajati. Napisali so o slabih plačah že celo literaturo. — Povsod isto!

Okrašenje šole. Gospodična Julija Sevrette poziva v «Journal des Instituteurs» učiteljice, da okrasijo svoje učilnice s cvetjem in zelenjem. Čestokrat prihajajo otroci iz lepih domačih sob, iz gozdov in livad med gole štiri stene — kako bi ne pešal njih čut za krasoto tam, kjer ne vidijo drugo, kot umazane zidove in umazan pod.

Univerza in vadnica. Univerza v Manchesteru je ustanovila vadnico, v katero se sprejemajo 10—11 letni dečki. Gotovo za bodoče profesorje imeniten zavod.

Dom in šola. Učiteljsko društvo v Oseku je sklenilo, pri vsakem zborovanju pozvati narod, kateremu se bo vsakokrat predavalo o vzgoji. Tako se misli zbuditi v ljudstvu smisel za vzgojo in šolo.

Učitelji in vseučilišče. «L'ecolle nouvelle» zahteva, da se odpre vseučilišče tudi učiteljem. Ravnotako zahteva vseučilišče za učitelje tudi «Društvo za vzgojo» na Angleškem.

